

ESTABLISHMENT en APPARAT

25 april 1969

Goedenavond vrienden.

Allereerst de u bekende spreuk: Wij zijn niet alwetend, wij zijn niet onfeilbaar. Denkt dus zelf na. Alleen de mens die zelf nadenkt kan verder komen. Wat mij brengt tot mijn onderwerp. Ik zou vandaag eens met u willen spreken over:

ESTABLISHMENT en APPARAT

Een wat meer actueel en stoffelijk onderwerp, waarin echter wel degelijk geestelijke achtergronden zijn terug te vinden. Wanneer een gevestigde orde bestaat dient zij zovele belangen die machtig werden, dat het zeer moeilijk zal zijn de gevestigde orde aan te passen aan de werkelijke behoeften en omstandigheden van het ogenblik. Wij noemen een dergelijke regelende groep een establishment - een Engelse term. Wanneer wij te maken krijgen met een zo in eigen belangen en rebels vastgegroeide maatschappij, blijkt zij een apparatuur van node te hebben, waardoor zij haar eigen rechtsopvattingen kan handhaven en vooral haar denkbeelden omtrent ordening kan opleggen. Zodra deze apparatuur zich los gaat maken van de werkelijke gemeenschap en diens dienaar wordt van de gevestigde belangen, noemen wij haar apparaat. Dit woord nam ik uit het Russisch, waar het in deze zin gebruikt wordt. Wij hebben dan dus te maken met een apparaat voor rechtshandhaving in naam die in feite slechts een ordehandhaving omvat.

Deze beide groepen, establishment en apparaat spelen in deze tijd overal een rol. Wanneer u bv. Tsjecho-Slowakije beziet, zult u met verbazing ontdekken hoe gemakkelijk het schijnt te zijn de werkelijke behoeften en verlangens van een grote groep uit te schakelen ten bate van een kleinere maar meer machtige belangengroep die de oude toestand ten koste van alles wenst te handhaven. Establishment is in dit land de orthodox-marxistische groep. Deze groepering kan zich alleen handhaven door het gebruiken van een apparaat dat alle ongewenste ontwikkelingen en invloeden onderdrukt. Nu was dit apparaat bij de Tsjechen niet betrouwbaar en hanteerbaar genoeg meer, zodat het volk andere denkbeelden kon krijgen. Het gevolg is dat een machtiger maar gelijksoortige establishment vreesde een dergelijke ontwikkeling elders eveneens te moeten verwachten en onmiddellijk ingreep door middel van een invasiepardon, door de bedreigde broeders te hulp te snellen. Wat is nu het resultaat? Wij zien dat door alles wat hier de laatste tijd is gebeurd, de rechtshandhaving niet meer uit het volk voort kan komen. Onder de nu heersende condities zal men zien dat de orde-handhavende macht in het land zelf zich steeds verder weer losmaakt van de massa van degenen die zij in feite zegt te dienen.

Dit is een voorbeeld dat wij ver weg hebben gezocht. Wij zouden misschien ook dichterbij huis kunnen kijken. Om echter te begrijpen hoe dit alles werkt, moeten wij trachten de mentaliteit van de mens te begrijpen. Want het is eenvoudig een aanval te doen - in bv. uw eigen land een aanval - op Witteveen of de Jong, daar men meent dat zij voornamelijk handelen in het belang van bepaalde groepen of vanuit een standpunt dat door de massa zeker niet algemeen wordt gedeeld. Een dergelijke aanval zal echter niet geheel gerechtvaardigd zijn. De mens leeft immers in een bepaalde groep. Naarmate die groep of kaste zich meer isoleert van andere, zul je ook zien dat die groep of kaste haar eigen denkbeelden steeds sterker blijft handhaven en niet meer beroerd kan worden door veranderingen die zich buiten eigen kring voltrekken. Bij de erkenningen in de groep of kaste treden dan bv. cijfers in de plaats van gebeurtenissen, komen stellingen in de plaats van feiten.

Op deze wijze is er dus in bijna alle landen een zeker establishment zich aan het opbouwen dat geheel los staat van denken en erkenning van de werkelijkheid, die de massa, waarover men regeert, beroert.

Het is gevaarlijk, maar schijnt onder de huidige omwikkelingen niet te voorkomen. Wat is namelijk het geval? Jan heeft een huis. Piet heeft er geen. Jan heeft reeds een huis en voor hem is het heel belangrijk dat er wegen zijn dat hij dit huis zo prettig mogelijk kan bewonen, dat de diensten die aan en rond dit huis worden verleend zo goedkoop en veelvuldig mogelijk zijn. Voor hem is het van het grootste belang dat er scholen, kerken en winkels in de nabijheid worden gebouwd, dat er goede verbindingen zijn met stad en kantoor. Dit is heel begrijpelijk, want Jan heeft al een huis. Piet heeft geen huis. Voor Piet zijn al die voorzieningen van minder belang. Hij heeft weinig belangstelling voor de goede verbindingen, het bouwen van scholen en kerken gelooft hij ook wel. Want Piet wil allereerst een plaatsje voor zich hebben, een huis waarin hij werkelijk zichzelf kan zijn, beschermd tegen het te plotseling indringen van de maatschappij. Maar omdat Jan wel een huis heeft en Piet niet, begrijpen zij elkander niet meer. Hun denkbeelden omtrent hetgeen belangrijk is - noodzakelijk is het niet - verschilt zozeer, dat zij, zelfs indien zij vrienden waren, al snel van elkander vervreemden. Zij werken misschien op hetzelfde kantoor, gaan naar dezelfde kerk en hun kinderen gaan naar dezelfde school. Maar degene die een huis heeft kan niet meer begrijpen wat het betekent om geen huis te hebben. En als nu een groot aantal mensen huizen hebben en er is een minderheid die deze niet heeft, zal de automatische reactie van al de huizenbezitters zijn: het is natuurlijk erg voor de mensen dat zij geen huis hebben, maar het is toch veel belangrijker dat er wegen, scholen, kerken en kantoren worden gebouwd. Zij begrijpen immers niet wat het betekent om geen huis te hebben en veronderstellen dat de ander nog wel even geduld kan hebben tot alle andere, volgens hen belangrijke zaken, zijn afgewikkeld.

Hier speelt misschien de meerderheid nog een rol. Maar dergelijke reacties kan men ook verwachten van mensen die de macht - ook een vorm van meerderheid - bezitten of misschien binnen een bepaald systeem denken. Zij kunnen eenvoudig anderen met hun behoeften en wensen niet meer begrijpen. Dergelijke mensen redeneren bijvoorbeeld: wij hebben nu eenmaal meer industrieën nodig. Deze kunnen misschien wel onaangename gevolgen met zich brengen, maar wij moeten allereerst denken aan de mogelijkheid eenieder aan werk te helpen. Want alleen wanneer er werk is, is er geld en alleen wanneer er voldoende geld is, kunnen ook anderen verdienen. Wanneer anderen verdienen kunnen, zal het geheel de middelen verschaffen om voor de gemeenschap iets te doen.

Deze mensen hebben geen ongelijk vanuit hun standpunt. Alleen is het de vraag of het wel de moeite waard is veel geld uit te geven om anderen er toe te brengen fabrieken te bouwen die wel werkgelegenheid scheppen, maar uit de opbrengsten aan belastingen en dergelijke men dan de middelen zal moeten putten om de ziekten te bestrijden die ontstaan zijn door de giftige dampen die de fabrieken uitbraken. De mensen die over dergelijke dingen beslissen, wonen meestal niet in de buurt van dergelijke fabrieken. Zij wonen in een eigen villa, een twee-onder-een-kap woning of misschien een luxe flat en hebben zelf de overlast niet, die, naar zij menen, anderen voor het goede doel maar moeten dragen; zij redeneren niet vanuit een eigen ervaring maar volgens hun theorieën, omdat zij zelf niet direct betrokken zijn, bij hetgeen er gebeurt.

Dit gebrek aan betrokken zijn bij de werkelijke toestand van anderen brengt een vervreemding teweeg die het bestaan van een establishment mogelijk maakt, een vervreemding die het mogelijk maakt naar beste weten voor anderen te beslissen en toch gelijktijdig de werkelijke behoeften van die anderen over het hoofd te zien. Want door dit gebrek aan betrokken zijn komt men er toe bepaalde denkbeelden door te voeren en bepaalde toestanden te stabiliseren met de beste bedoelingen, zonder ook maar te beseffen dat ze daardoor voor anderen een onrecht inhouden.

Dit is een voorbeeld, een aanloopje. Want achter dit alles schuilt meer.

Je kunt dergelijke voorbeelden baseren op huizen en fabrieken maar je kunt evenzeer als voorbeelden kranten en tv. programma's nemen, want ook hier heeft de maker maar zelden voldoende besef van de wensen, behoeften en zelfs noodzaken van de gebruiker. Je kunt met de beste bedoelingen onrecht aandoen aan anderen, door bijvoorbeeld bepaalde dingen te verbieden, zonder te beseffen wat dit voor anderen heeft te betekenen.

Men kan zich aan stellingen houden omdat men zelf in staat is de beperkingen te ontwijken wanneer men daartoe de lust heeft. Iemand die in staat is, wanneer hij dit wenst, even naar Parijs te gaan wanneer hij wat bloot wenst te aanschouwen in bv. de Crazy Horse, wanneer hij daartoe tenminste de behoefte gevoelt, kan gemakkelijk vroom en braaf zijn in eigen land en voorstellen alle plaatjes waarop bloot voorkomt weg te knippen, elke soortgelijke vertoning in eigen land te bestrijden en zo mogelijk te verbieden. Wanneer je zelf, als rijp mens, zoiets van node hebt, ga je eenvoudig naar een ander land, nietwaar? En je hebt met het verbod in ieder geval de zekerheid, dat de openbare zedelijkheid niet wordt gekwetst en alle andere labiele figuren niet op verkeerde gedachten komen.

Maar niet iedereen kan naar Parijs gaan, niet iedereen is zo labiel als de vervreemde topklasse zonder meer aanneemt. En die anderen vinden bv. een striptease of een wat openhartiger film ook wel leuk, willen ook de feiten wel eens goed onder ogen krijgen! O, vergeef mij de opmerking dat deze dingen voor mij geen persoonlijke interesse betekenen. Bij ons staan de zaken er nu eenmaal wat anders voor. Maar ook op dit gebied krijgt men steeds weer te maken met een reeks mensen die men een soort establishment zou kunnen noemen. Deze mensen stellen voor anderen regels omtrent zeden en moraal, willen voor anderen uitmaken wat wel en niet mag. Zij vergeten daarbij, dat zij die de regels hebben ingesteld, de handhaving daarvan trachten door te drijven, voor zich een andere wijze van leven ambiëren, of ten aanzien van de regels voor zich al een uitweg hebben gevonden. In zeer vele gevallen gaan zij uit van het standpunt dat zij weten wat goed is, dat zij wijs en goed genoeg zijn om vast te stellen wat voor hen nog dragelijk, maar voor anderen werkelijk gevaarlijk zal zijn. Die mensen bedoelen het wel goed. Zij hebben geen contact met anderen en zullen niet betekenen wat de werkelijke waarde of gevaren zouden kunnen zijn van hetgeen zij onderdrukken, wanneer de door hen gestelde mentaliteit bij anderen niet geheel zou kloppen.

Dat het anders kan lopen dan de zedemeesters menen te moeten veronderstellen - misschien op grond van zelfkennis, of een gebrek aan besef voor hetgeen anderen beweegt - weten wij allen. In bv. Zweden en Denemarken is nogal wat nudisme. Niemand heeft er daar hinder van. Maar hier is men aan deze mogelijkheid niet gewend, zodat men de meest zondige dingen verwacht. Het is hier uiteindelijk nog nooit zo geweest dat men de zon alleen in zijn eigen vel tegemoet kon treden en bovendien: het is al erg genoeg dat men tegenwoordig overal maar gemengd zwemt.... Je moet de kat niet op het spek binden, zeggen de zedemeesters dan. Wat mij overigens voor kat en spek niet zeer vleidend lijkt en nog minder voor de mens die kennelijk niet in staat wordt geacht zijn eigen manier van leven en denken te bepalen in de gemeenschap.

Establishment komt voort uit een zeker isolement en uit zich in vormen van een zeker paternalisme. Wat niet zo verwonderlijk is als het lijkt. Want hoevelen onder u denken in stilte ook niet dat zij beter zijn dan een ander? Hoe vaak denkt u in stilte niet: ach, wij kunnen dat wel doen, wij kunnen die verantwoordelijkheid wel dragen, maar anderen zullen daartoe niet in staat zijn? Een provo zegt bv.: wij kunnen natuurlijk vrij en onbevooroordeeld denken, maar het klootjesvolk kan dat niet. Hij beseft niet dat het maar een heel grote vraag is of daarvan iets waar is. Misschien blijkt uiteindelijk de provo veel meer gebonden in zijn eigen milieu dan iemand van het klootjesvolk binnen zijn milieu. Je kunt hier geen algemeen oordeel geven, omdat dit van mens tot mens anders kan zijn.

Maar zo denkt men nu eenmaal en ontnemt daardoor anderen maar al te vaak de mogelijkheid eigen denkbeelden metterdaad te beproeven. Bovendien neemt men zichzelf vaak als maatstaf, zonder te beseffen dat anderen onder geheel andere condities en vanuit geheel andere denkbeelden leven.

Zoals de nog niet zeer oecumene pastoor die, gekweld door de vleselijkheid van zijn biechtelingen de eigen kwellingen des vlezes aan een ieder toeschrijft, zonder te beseffen dat een dag hard werken, plus een stevig kindertal, ten gevolge heeft dat men van de seks nu niet zo bijzonder meer onder de indruk is en hetgeen voor de pastoor nog een allesbeheersende drang schijnt te zijn, eerder beschouwt als een soort consumptiekwestie. De man meent het goed.

U lacht hierom? Toch liggen de zaken veelal juist zo. Ik kan mij voorstellen dat vergrijsde geestelijken ergens in een stad in het buitenland eenvoudig niet kunnen begrijpen dat jonge geestelijken geen lust meer hebben in het geïsoleerd boven de massa leven, dit eenzaam zijn. Want daarop komt de houding van de ouderen toch in wezen vaak neer. Deze ouderen begrijpen niet dat jongeren die een eerlijk ideaal kennen, die diep geloven, geen vrede meer hebben met een rol, waarbij men uiterlijk voortdurend goedig en zonder enige erger zalvend door het leven moet gaan, om alle erger, spleen, verveling, op zondag van de preekstoel te spuien middels bijbelteksten en helledreigingen. Deze mensen beschouwen hun werk in de eerste plaats als een rang, een verantwoordelijke plaats, die hen boven en buiten de gemeenschap plaatst. Zij kunnen weinig begrip hebben voor de jongeren die in de eerste plaats werkelijk christen met anderen willen zijn en pas in de tweede plaats zich officiaris, man met een ambt, kunnen gevoelen.

Het verzet van de jongeren is dan ook even begrijpelijk als de vasthoudendheid aan het bestaande van de ouderen, maar die ouderen hebben de macht. Dit betekent dat zij alle verschijnselen die hun eigen gevoel van isolement, maar daardoor ook van gerechtvaardigd zijn, zouden kunnen aantasten, onmiddellijk bestrijden. Als het kan willen zij dergelijke geschillen in vrede oplossen door de tegenpartij te overtuigen. Maar is dit niet mogelijk, dan maar kwaad zijn, dan dreigen zij met ban, hel, ontzegging van bevoegdheid. Zij hebben daartoe beschikking over een soort geestelijk machtsapparaat, een groep die in staat is binnen de organisatie zich door te zetten en opstandelingen uit te zetten, te ontdoen van alle gezag dat zij aan de organisatie zouden kunnen ontnemen, hen het uitvoeren van hun taak onmogelijk te maken, enz. Daarnaast beschikt men vaak over de mogelijkheid ongewenste geestelijken over te plaatsen naar bv. een missiepost ergens, waar de gestelde problemen van geen belang meer schijnen te zijn enz. Vroeger kwam dit vooral veel voor wanneer een geestelijke zijn celibaat te openlijk scheen te beschouwen als iets, wat alleen op het geven van huwelijksbeloften betrekking had. Dat hiermede onrecht wordt gedaan aan degenen die het eerlijk menen en dichter bij de werkelijkheid staan, is wel duidelijk.

Dat wij iets daartegen moeten doen is eveneens duidelijk. En met dat wij bedoel ik niet alleen ons uit de geest, maar ook u, hier aanwezig, van de A.O.W-ers tot de aspirant burgers. Wij moeten in de eerste plaats trachten te begrijpen en proberen te zien welke relaties er eigenlijk bestaan tussen apparaat en establishment. Deze relatie is niet zonder meer, zoals men pleegt te veronderstellen, er een van wederzijdse goedkeuring en ondersteuning. Het apparaat wordt een macht op zichzelf en is op de duur veel meer geïsoleerd dan de meeste delen van het establishment. Het reglement wordt tot een heiligdom, een soort mozaïsche wet die eigen bestaan en handelen verheft boven de norm. Het uitoefenen van de macht volgens de reglementen is voor velen van het apparaat een rechtvaardiging van hun bestaan, een verzoeten van het isolement, waarin zij leven en waarin zij ook beseffen te moeten leven. Of je nu oom agent wordt genoemd of smerig bv., je staat, zodra je in uniform bent, buiten de gemeenschap. Je hebt een masker, je hebt bepaalde verplichtingen die overigens zelfs een rol in eigen gedrag en leven blijven spelen wanneer men buiten dienst is.

Want van dit masker kan men zich nimmer geheel ontdoen. Dit is de kern van de moeilijkheden: je bent in feite voortdurend van de anderen gescheiden, je voelt je altijd weer enigszins geïsoleerd. Naarmate men hoger stijgt in het apparaat zal dit geïsoleerd zijn toenemen. Daarom is het apparaat in wezen niet slechts een machts- of orde handhavende groep, maar tevens een macht creërende groep. Wij hebben gezien, hoe het H. Officie en de dienst voor rituelen in de R.K. kerk zich zeer succesvol tegen allerhande vernieuwingen heeft weten te verzetten en zelfs indirect aansprakelijk kan worden geacht voor het vroegtijdig verscheiden van de paus Johannes. Dit apparaat baseert zich op angst.

Hij die regels schept, schept geen regels alleen maar om een regeling te vinden. Hij schept meestal regels om veiligheid te vinden. En naarmate een gemeenschap onzekerder wordt, is er behoefte aan een groter aantal regels. Een apparaat dat deze regels tot uitvoering brengt, zal meer geïsoleerd zijn naarmate de regels die men tot uitvoering brengt, verder van de werkelijke noodzaken en wensen van de gemeenschap verwijderd liggen. Naarmate het isolement toeneemt, zal men zijn bestaansrechtvaardiging steeds meer in de regels gaan zoeken. Men zal de besepte zekerheden, zoals deze in het reglement voorkomen, steeds forser gaan handhaven en een steeds geringer respect hebben voor degenen, voor wie de orde enz. eigenlijk gehandhaafd heet te worden.

U kunt mij volgen? Een politieagent is dus iemand die zegt: de gewone burger die een politieagent slaat, is een misdadiger. Hij vergrijpt zich aan het gezag. Maar een agent die zonder enige werkelijke reden of rechtvaardiging een burger slaat of zelfs verwondt, is een domkop, iemand die eens even uit is gebarsten in woede. En, zo vraagt men dan, mag iemand die een zo zware taak vervult ook nog eens even een uitbarsting hebben? Het verschil ligt hier in de wijze waarop de fout zijnde politieman in de eerste plaats als mens wordt beschouwd, terwijl de burger in de eerste plaats als onderdaan wordt beschouwd en dus veel sterker wordt gebonden geacht aan alle verplichtingen die in de wet zijn gelegen. Men gaat dan zover dat men op de duur aanvaardt dat de wet onwettig mag handelen, om de wet te handhaven. En dat is een omkering van waarden, volgens mij. Het establishment zoekt echter niet de wet te volgen, maar haar te veranderen volgens eigen verlangen. Hierdoor zijn apparaat en establishment in feite twee met elkander steeds weer strijdende grootheden die slechts gezamenlijk optreden tegen verdere buitenstaanders en machten. Daar beide groepen de handhaving van een in feite irreëel evenwicht nastreven en zo aan elkander bestaan en bestaansrechten ontleen, zullen zij elkander steeds ondersteunen, terwijl zij gelijktijdig elkanders macht steeds weer trachten te beknotten.

Maar u vraagt zich misschien af waar de geestelijke achtergronden nu blijven. Want er zijn zeer veel mensen die, wanneer je spreekt over de dingen van hun eigen wereld, onmiddellijk vragen: waar blijft hier het geestelijk element? Nu, dat geestelijk element is er wel degelijk. Recht en rechtvaardigheid zijn dingen die niet alleen voortkomen uit regels. Zij komen voort uit verhoudingen tussen mensen. Zoals liefde en haat geen dingen zijn die kunnen voortkomen uit bepaalde contracten, maar voortkomen uit de emotionele houding en beleving van de mens. Wij moeten dan ook begrijpen dat het de mens zelf is die in al deze dingen faalt. Hij faalt daarbij, vreemd genoeg, niet omdat hij deel uitmaakt van het establishment of het apparaat, of zelfs van de massa. De mens faalt omdat hij onverschillig is. Deze onverschilligheid komt voort uit het feit dat hij alles wat buiten eigen kaste, eigen milieu ligt, beschouwt als wat minderwaardig, wat minder belangrijk. De eigen groep heeft een functie. De functionaliteit en het welzijn van die eigen groep is voor de doorsnee mens het meest belangrijke wat er bestaat. Verder ziet hij in het leven weinig of niets wat van primair belang is.

Wanneer ik onverschillig ben tegenover al het andere, zal ik de andere mens niet zien. Als ik onverschillig ben tegenover eenieder die bv. niet mee kan praten over de esthetische achtergronden van de architectuur, en zal het mij onverschillig zijn dat huisvrouwen in een huis als ik wens te bouwen, niet prettig kunnen wonen. Dan houd ik daarmee hoogstens rekening wanneer anders de verwezenlijking van mijn plannen daardoor in gevaar zouden komen. Maar verder niet. Want voor mij is de tekentafel de erkenning van mijn beroepsgenoten belangrijk. Voor mij is het belangrijk aan mijn denkbeelden uitdrukking te geven middels steen, etc. De huisvrouw, is dan eigenlijk iets van de tweede orde. Je kunt nu eenmaal geen huizen bouwen zonder dat er iemand in gaat wonen, maar het bouwwerk zelf, met zijn mogelijkheden, winsten enz. is het werkelijk belangrijke. M.a.w. door de onverschilligheid is men steeds meer geneigd van de andere persoon over te schakelen naar object of objectief. Men gaat het doel nastreven, of een voorwerp als hoofdzaak zien en niet meer de mens zelf, die oorspronkelijk deel was van het doel dat men nastreeft of ervaart.

Hierdoor ontstaan grenzen tussen mensen, wat ik zou willen vergelijken met de begrenzingen van denken die de mensen kennen t.a.v. het hiernamaals: De meeste mensen zijn begrensd in hun voorstelling van het hiernamaals, omdat zij enerzijds de voorstelling van een na de dood verder leven niet prijs willen geven - of kunnen geven, daar hun leven anders te doelloos zou lijken - maar aan de andere kant alles wat over het hiernamaals wordt gezegd in willen passen in eigen wereld, zodat het voortbestaan werkelijk wordt tot een uitbreiding van eigen wereldd bestaan. Dat een dergelijke voortzetting onder stoffelijke condities nimmer reëel zou kunnen zijn in een wereld die niet materieel is, vergeet men dan eenvoudig maar. Per slot van rekening zijn vele voorstellingen dwaas. Wanneer Petrus in de hemel een baard heeft, rijst immers de vraag, hoe het moet met degenen die geschoren overgaan. Zij hebben dan ook last van baardgroei en het zou toch te dwaas zijn om te veronderstellen dat er in de hemel ook een afdeling van Gillette of de Schickshaveroo gevestigd zal zijn. Men maakt zijn voorstellingen van het hiernamaals zo echt stoffelijk.

Ik meen, dat de mens die emotioneel de mogelijkheid van een meer abstract verder leven kan aanvaarden, daarmee gelijktijdig een visie op eigen leven verwerft, die over de grens van het normale weg grijpt. Maar dan moet hij zich los weten te maken van het eigen milieu. Hij moet dan niet meer denken volgens de regels van één bepaalde groep, of alleen één bepaalde functie als belangrijk zien. Hij moet vanuit zich innerlijk ervaren en a.h.w. eigen bijzondere voorstellingen op weten te lossen in de innerlijk ervaren krachten van het geheel. Het establishment zal nu onmiddellijk uitroepen: wie zich oplost in een besef van het geheel, kan aan dit geheel geen leiding meer geven. Dat is waar: de leiding, die een establishment geeft is niet op feiten gebaseerd maar op bepaalde denkbeelden en illusies waaraan men dan de feiten probeert aan te passen. Een apparaat zal onmiddellijk stellen: wanneer wij uitgaan van de mens als zelfstandig wezen, kunnen wij geen werkelijke handhaving van algemene orde meer bereiken. Waar blijft dan de orde, waar blijft de zekerheid dan? En ook zij hebben gelijk. Want de zekerheid die gebaseerd is op voorschriften en niet op een menselijk onderling begrip, kan men alleen door geweld en onrecht handhaven.

U ziet wel dat er bij dit onderwerp heel wat geestelijke zaken te pas komen. Want wanneer wij het leven vanuit één kant willen benaderen, zullen wij automatisch ons voor de andere kant en haar consequenties afsluiten. Wij zullen die andere kant nog wel waar kunnen nemen, maar zullen niet meer in staat zijn te begrijpen wat zij betekent. Een minister die ergens woont, chique, al is het desnoods in een herenhuisje op een rijtje onder één kap, kan niet begrijpen wat het werkelijk betekent te wonen in een krot, waarin het water aan alle kanten binnen regent. Hij vindt het wel verschrikkelijk, maar heeft er zelf nog nooit reumatiek van opgelopen. Hij kan de werkelijke betekenis eenvoudig niet verwerken en zal daarom de belangrijkheid der dingen op een geheel andere wijze stellen dan vanuit het standpunt van de krotbewoner ook maar aanvaardbaar is. Een minister die elke dag goochelt met miljoenen kan niet begrijpen waarom een verhoging van de broodprijs met 2 cent of het wat duurder worden van aardappelen zo een ramp schijn te zijn voor de gewone mensen. Die mensen moeten wel overdrijven, zo redeneert hij, want wat zijn een paar centen nu? En het gevolg van die verhoging is economisch zo belangrijk. Maar ja, de man heeft ook nooit moeten trachten met minder dan fl.100.- in de week rond te komen. Wat tussen de minister en het volk aanleiding wordt tot een reeks van eigenaardige misverstanden.

Een ander eigenaardig punt wil ik hier even aantippen: Het establishment in Nederland probeert werkelijk democratisch te zijn, het is geen gesloten kaste, maar deze democratie bewerkstelligt men nu door eenieder die tijdelijk deel van het establishment wordt, op te nemen in een klasse van inkomen en voorrechten die boven de norm ligt, met de zekerheid dat men ook later de vruchten van dit deel zijn van het establishment kan plukken. Men gaat nog verder door plaatsen van bijeenkomst te creëren of te zoeken, waar men 'onder elkaar kan zijn'. Het gevolg is dat men afstand neemt van het 'vulgus', zelfs al komt men er zelf oorspronkelijk uit voort en als vervreemd van de wereld, waarin men eerst leefde. Het vreemde is dat zelfs mensen die zeer in het volk zitten als bv. de communisten, zich aan deze werking niet geheel weten te onttrekken. Sommigen weten zich misschien ten dele daaraan te onttrekken, zoals heer Koekoek.

Maar dat komt dan waarschijnlijk omdat deze te druk bezig is, heilige kapelletjes voor zichzelf op te doen richten langs de wegen in de boerengewesten. Hoe dan ook, het is zeker een feit dat gebrek aan eigen ervaring het de staatslieden al te vaak onmogelijk maakt om een juiste bij de situatie passende planning tot stand te brengen. Zoals de organisatorische benadering van de godsvrucht der mensen het onmogelijk maakt, dat werkelijke godsvrucht blijft bestaan. Wanneer godsvrucht nog voorkomt in de kerken is het eerder ondanks de organisatie. Geloofsverkundiging op dwangmatige wijze brengt steeds meer een lipbelijdenis van het geloof tot stand, waarbij gewoonte een rol speelt, terwijl de innige beleving van hogere waarden daardoor in steeds grotere gevaren komt te verkeren. Menig dominee heeft het geloof in kinderharten doodgerekend.

Dit alles beziende lijkt het mij noodzakelijk dat wij trachten dergelijke grenzen zoveel mogelijk te doorbreken. Men zou dit staatkundig misschien als volgt kunnen bereiken: men benoemt een raad van de armsten. Hiertoe zal niemand mogen behoren die veel meer dan het gangbare minimum inkomen heeft, evenals daartoe niemand mag behoren die een eigen huis ter beschikking heeft, of iemand die luxewagens kan kopen, enz. Dus een raad van werkelijk doodgewone en desnoods zelfs ongeschoolde mensen. Deze mensen moeten nu zeggen wat er nodig is. Dan neemt men van de veel vaardiger en bekwaamere mensen, die nu vaak in het establishment te vinden zijn, een deel dat niet langer de taak heeft voorstellen in te dienen of de richting van de politiek te bepalen, maar alleen om naar de middelen te zoeken en eventueel mogelijkheden te zoeken om alles wat de armen naar voren brengen als wenselijk, zoveel mogelijk waar te maken. Op deze wijze zou men een vermindering van het isolement der klassen en kasten tot stand brengen en een voor allen beter beleid kunnen krijgen. Of zo men dit onaanvaardbaar vindt: laat de jongeren dan eens de wenselijkheden uitdrukken. Zij zijn revolutionair en zullen dus de bestaande waarden zeker niet willen handhaven. Verplicht dan het establishment zoveel mogelijk het gewenste waar te maken. Weet u wat er dan gebeurt? Je doorbreekt de eigen beslotenheid van denken in het establishment en verkrijgt een kritiek op de gangbare werkwijzen die voeren kan tot een vergaande rationalisering van de gang van zaken.

Voor het apparaat zou ik willen stellen: breng de geldende regels en wetten tot een minimum terug, bijvoorbeeld door een jaarlijkse verlenging van geldigheid te eisen en wel per artikel. Geef dan aan het minimum aan regel een maximale handhaving en wel zodanig, dat eenieder die zelf als wethandhaver of -gever optreedt, bij elke overtreding t.m. een vijfvoudige straf krijgt. Hierdoor zou men bereiken dat de leden van het apparaat die nu de wet niet zozeer vrezen, evenveel angst voor overtredingen gaan krijgen als degenen die nu de wet niet kennende, buiten het apparaat zijnde, koesteren. Een dergelijke benadering zou reeds vele problemen en strijdigheden op kunnen lossen. En zo een dergelijke oplossing maatschappelijk denkbaar is - theoretisch, daar de bestaande belangen hun plaats ten koste van het leven van ieder ander zullen verdedigen - zou men ook geestelijk eens een dergelijke benadering kunnen toepasten.

Want ook geestelijk is er sprake van zoiets als een establishment. Er zijn mensen die vrijdenkers zijn. Volgens hen is alleen, hetgeen bewezen is, waar. Maar zij leven 3/4 zelf uit illusies en niet uit hetgeen waarlijk bewezen is, maar uit beelden omtrent hetgeen zij gaarne in de wereld waar zouden zien en willen geloven. Er zijn wetenschappelijke denkers. Hun denken is absoluut logisch en waardevol, maar eenzijdig. Zolang zij moeten bepalen wat waar en wat niet waar is, moeten wij daarom stellen: zij kunnen slechts bepalen wat waar is krachtens bewijzen. Hetgeen volgens hen niet waar of juist is, zullen zij echter meervoudig en onder vele omstandigheden met praktische proeven als onjuist moeten bewijzen voor zij zelfs maar een vraag omtrent de waarheid of mogelijkheid van het beweemde op mogen werpen. Voor deze mensen lijkt het mij belangrijk dat zij beseffen dat het hun taak niet is, het geloof van anderen te ontkennen of belachelijk te maken, maar slechts om de kennis en beheersing van de materie voor eenieder steeds meer te ontwikkelen. Laat de wetenschap eens niet zoeken naar al die dingen die men interessant of nodig vindt, ondanks de massa, voor zij alles heeft gedaan wat voor de massa nu werkelijk noodzakelijk is. Laat men zich eens niet bezighouden met de eerstkomende vlucht naar Mars, maar laat men zich liever richten op het bestrijden van z.g. marsinvloeden onder de mensen. Dat zou mij veel vruchtbaarder lijken.

Laat hen eens niet wetenschappelijke mogelijkheden scheppen en die dan in handen van anderen leggen, maar de aansprakelijkheid voor hun uitvindingen ontdekkingen en ontwikkelingen zelf blijven dragen. Laat ons ook de massa eens opnieuw benaderen en zeggen: mensen, jullie hebben idealen van node? Waarom dan zoveel mensen gezocht om je te vertellen, welk ideaal nu wel en welk niet waardig is, waarom zoveel mensen gezag geven om uit te maken wat in een geloof nu wel en niet juist is. Waarom experts over woorden laten vechten in plaats van een poging te wagen om de praktische waarde van een geloof of een ideaal te bewijzen.

Dat is natuurlijk een benadering die voor velen, vooral voor experts, onaangenaam zou zijn. Het christendom zou er dan volgens mij bv. nogal slecht van afkomen, zeker wanneer wij de idealen van het evangelie met de christelijke praktijk gaan vergelijken. Men zou dan misschien zover kunnen komen dat men ging beseffen wat de betekenis van bepaalde idealen en stellingen in de werkelijkheid is. Men zou gaan zien wat verschil is tussen de stellingen en de feiten en daardoor ertoe kunnen komen idealen aan de feiten aan te passen waar mogelijk, en elk streven volgens niet te verwezenlijken idealen terug te brengen tot een meer praktische benadering van mensheid en aardse mogelijkheid.

Men zou kunnen stellen: eenieder, waar en hoe dan ook, zal voor zichzelf de kern van zijn geloof waar moeten maken. Gaat men daartoe over, dan heft men een scheiding op die ontstaat tussen de werkelijke mens en de leer. Het establishment van het dogma, waarin godgeleerden zoveel over god spreken, dat zij de mens niet meer kunnen zien. Zoals men ook iets zou moeten doen aan het godsdienstige apparaat, zoals het zondbegrip dat de mensen wordt ingehamerd en het gezag dat zo mede aan de zondigheid van anderen ontleend pleegt te worden. Apparaat en establishment zijn ongetwijfeld in het geloof veel minder concreet aan te tonen dan bij de staat, maar ook hier bestaan zij en vervreemden zij de mens van de werkelijkheid. Misschien zou men het dan zover kunnen brengen dat degenen die nu dogma's stellen en verdedigen, zich zouden wijden aan de punten in het leven die misschien theoretisch godsdienstig van minder belang zijn, maar die emotioneel voor de mens wel belangrijk zijn, omdat zij hem eindelijk de mogelijkheid geven bewust te leven naar de inhoud van zijn geloof.

Indien wij al het zondebegrip eens zouden kunnen aantasten en daardoor zouden kunnen komen tot een vrije en vreugdige aanvaarding van God, zou men komen tot een zelfstandig in de gemeenschap staan voor al het goede en eventueel ook het kwade, dat je doet, inclusief het recht jezelf te rechtvaardigen tegenover de verwijten van anderen. Dan zou men al heel wat verder zijn gekomen. Het geloof zou op deze wijze meer direct en concreet deel worden van alle leven en beleven van de gelovigen. Daarbij zou ongetwijfeld een grote reeks minder rationele en minder door voorschriften aan banden te leggen factoren in het menselijke leven een rol gaan spelen.

Reactie: Maar dat is uiteindelijk, zij het meer verdoken, op het ogenblik immers ook het geval? Denk nu maar aan de mensen, die eerlijk bereid zijn te sterven voor de handhaving van de democratie.

Antwoord: Wanneer ik dergelijke verklaringen hoor, vraag ik mij altijd weer af: welke democratie? In Nederland blijkt dit woord naargelang de gebruiker en de plaats, waarbij het voorkomt, t.m. 14 verschillende betekenissen te hebben. Verdere afwijkende definities brengen ons binnen het zogenaamde westelijk blok reeds tot 57 deels strijdige beschrijvingen van dit begrip. Het oostelijke blok plus Azië levert ons dan nogmaals rond 60 weer geheel afwijkende omschrijvingen van dit begrip. Voor welke democratie wil men dan eigenlijk sterven? Dergelijke verwarringen worden mogelijk doordat men alles zo mooi, redelijk, logisch en zo verstandelijk mogelijk wil stellen. Laat ons in plaats van dit spelen met woorden eens nagaan wat er werkelijk in ons leeft, wat wij werkelijk zélf willen, waarvoor wij in feite bereid zijn te strijden en te sterven.

Men zou moeten durven zeggen: wanneer ik leef volgens hetgeen ik werkelijk geloof mensen, hoef ik de juistheid van mijn geloof niet te bewijzen, want mijn leven zal hiervoor het bewijs vormen. Zodra mijn eigen leven, mijn eigen inzet als bewijs wordt gebruikt voor datgene wat ik innerlijk als juist aanvoel, kan ik vreemd genoeg meewerken met begrippen als waarheid en democratie.

Alleen zal ik mijn erkenning daarvan niet meer kunnen beschouwen als normatief voor de rest van de wereld. Voor mij zijn die dingen nog even waardevol en even waar. Ik zal in het wezen daarvan veel verder door kunnen dringen, nu ik zelf deze dingen waar maak of tracht te maken.

Als ik geloof in een wereld van geesten, als sterfelijk mens, en leef met die wereld als deel van het alledaagse - dus zonder te trachten de werelden van de geest in de plaats te stellen van mijn eigen wereld - dan zal mijn eigen wereld zich voor mij uitbreiden. Dan zijn er voor mij geestelijke krachten, dan zijn er invloeden die voor mij werken, dan zie ik opeens hoeveel ongeziene machten en krachten er rond mij zijn. Wanneer ik dan die onbekende verschijnselen niet tracht te gebruiken als voetsteun voor de een of andere parapsychologische leerstoel, en verklaringen niet belangrijk acht, terwijl ik wel tracht er zelf iets mee te doen, zal de wereld van de geest veel dichterbij de wereld van de mensen komen te liggen.

Wanneer ik esoterisch in mijzelf aan het klauteren sla, zal ik misschien ook wel eens even van mijn eigen werkelijkheid afwijken. Maar wanneer ik de zelferkenning blijf baseren op de praktijk en uitga van het standpunt dat alles wat ik in mijzelf meen te erkennen ook praktisch moet worden uitgedrukt, dan zal ik niet alleen God in mijzelf ontdekken, maar evenzeer God in de wereld rond mij leren kennen.

Je moet consequent zijn. Een establishment kent slechts één punt waarop het consequent is: het is voortdurend en consequent strijdvaardig, wanneer het gaat om welke aantasting dan ook van de zekerheden die het establishment voor zichzelf meent te hebben geschapen. En een apparaat heeft regels van node. Regels zijn de zijnsrechtvaardiging van het apparaat. Maar wanneer de regel een meer persoonlijke wordt, blijkt dat er een minimum aan regels of wetten van node is die men eerder als ontmoetingspunten, contactpunten voor allen zou moeten beschouwen. Deze vormen dan een noodzakelijk minimum en voorkomen dat de macht van het apparaat zich handhaaft als de kracht die de juiste regel stelt, het gedrag beoordeelt en een volgen van bepaalde, soms zelfs eenzijdige, inzichten afdwingt, maar eerder gaat functioneren als een geweten dat een betere ontmoeting tussen de mensen mogelijk maakt.

Zou dit bereikt kunnen worden dan zou het establishment zichzelf oplossen, daar het steeds meer deel van het geheel gaat worden, een functie van het geheel wordt, en niet meer een vaderlijk toezicht en gezag over het geheel kan bezitten, zoals het apparaat zichzelf zou ontleden door het feit dat het niet meer een werkelijke macht is en zo ook niet meer de typen zal aantrekken die gaarne macht over anderen uitoefenen, waardoor de dienende taak beter tot zijn recht zal komen. De politie wordt dan als vanzelf op de duur een soort O.D.V in uniform.

Voor een juist begrip van het voorgaande nog het volgende. Ik wil de beslaande machten zeker niet zonder meer aanvallen. Zij doen veel goed. Het is aardig om te stellen dat bv. Luns of de Jong het verkeerd doen. Maar wie zal het onder de omstandigheden beter doen? Dat is de grote vraag. Men kan natuurlijk stellen dat de houding van minister Witteveen in het huidige kabinet afkeurenswaardig is. Maar hoe moet je het beter doen? Je kunt het misschien wel anders doen, maar onder de bestaande condities is niet dit de vraag, maar eerder de vraag of je het ook werkelijk beter kunt doen. Dat is de grote moeilijkheid juist: zolang er een establishment is kun je het wel aanvallen, maar dit zal weinig zinvol zijn zolang de omstandigheden niet eerst veranderen. Maar vergeet daarbij niet dat degenen die persoonlijk worden aangevallen, degenen die het establishment naar buiten toe schijnen te vertegenwoordigen, in feite geen werkelijke machthebbers zijn, al treden zij als zodanig ook op. Zij vertolken slechts de onvermijdelijkheden en kunnen uit verschillende op zich onvermijdelijke ontwikkelingen misschien qua volgorde een keuze doen, maar verder gaat hun macht en invloed ook niet.

Wij kunnen het apparaat beschuldigen dat het brutaal en onrechtvaardig optreedt, dat er een klassenjustitie is. Wat alles mogelijk, zelfs waar is. Maar wij zullen aan de andere kant toch ook toe moeten geven dat men iets moet doen om orde te handhaven in een maatschappij waarin agressiviteit hand over hand toeneemt, omdat anders iedereen het slachtoffer zou worden.

Het is dus niet mijn bedoeling instanties aan te vallen zoals die hier of elders bestaan. Ik zeg eenvoudig: de mentaliteit van de mensen is verkeerd, de benadering van het probleem samenleving is verkeerd.

Ik stel: men kan eerst geestelijk vrij zijn en juist handelen, wanneer men de betrekkelijkheid der dingen leert zien. Dat betekent dus ook de betrekkelijkheid van eigen positie, standpunt en recht. Dus wie geestelijk deze vrijheid geeft gevonden, zal ook in staat zijn om hogere geestelijke krachten en waarden op aarde meer concreet tot uitdrukking te brengen. Kijk maar of je het zelf goed doet, dan kom je t.m. van de gluurdersmentaliteit af, die stelt: de burens doen goed of verkeerd, en daarnaast: wat de burens hebben, moet ik ook hebben. Dus niet mompelen: Eerst vijf vrouwen hiernaast naar binnen en een enkele man en nu dit lawaai. Dat zal me wat moois zijn!! Maar eenvoudig, als je niet voorkomen kunt dat je zo denkt: daarnaast aanbellen en vragen: Heb je nog een mannetje van node? Want het geven van slechte interpretaties aan in feite vaak onschuldige dingen is algemeen. Besef dat het je niets aangaat. En lukt dat niet, roddel dan niet, maar ga erop af. Overigens zal dit laatste tot teleurstellingen voeren. Want het is een feit dat de mens zowel in zijn beste als wat betreft zijn slechtste verwachtingen omtrent anderen steeds weer teleurgesteld wordt.

Wat ik wil zeggen, vrienden is eenvoudig: wij moeten eerst onszelf veranderen, willen wij ooit iets kunnen veranderen aan een maatschappij. Wij moeten onszelf veranderen, indien wij iets willen veranderen aan de geestelijke beperkingen die er op aarde zijn. Wij moeten onszelf eerst veranderen. En dat betekent niet dat wij ons karakter moeten veranderen, want een mens die tracht zich anders voor te doen dan hij is, doet denken aan een gemaskerde op een maskerade, die luidkeels eigen deugden loopt uit te kraaien, terwijl hij elke kat stilletjes in het donker loopt te knijpen en een ieder ongemerkt op de tenen loopt te trappen. Wij kunnen onszelf niet vermommen als een ander. Wel kunnen wij onszelf anders richten. Zeker: elke mens heeft graag gelijk. Elk mens meent dat hetgeen hij of zij denkt en doet, beter is dan wat anderen denken en doen. Zodra men in leert zien, dat anderen er zo betreffende zichzelf ook over denken en de betrekkelijkheid van eigen denken en oordeel in gaat zien, zal men misschien ook kunnen aanvaarden dat allen wel ergens iets beter weten dan anderen. En kun je misschien dankzij deze erkenning met die anderen gezamenlijk eens werkelijk iets goeds doen.

En dat is het dan. U zult wel weer achteraf zeggen dat de geestelijke waarden er bij de haren bij waren gesleept, dat u dit alles zelf al wist en dat de geest er beter aan zou doen voorlichting te geven omtrent de geestelijke noden bij de overgang en omtrent de grote Lichtende gestalten die ons als meesters zullen benaderen. Mijn antwoord daarop is dit: wanneer er al Lichtende Meesters onder jullie zouden zijn, zouden jullie die niet eens op kunnen merken, kunnen zien. Zo min als een paard dat kleppen aan heeft, kan zien wat er terzijde gebeurt. Jullie hebben jezelf kleppen aangedaan, of zelfs blinddoeken voorgebonden die slechts zeer selectief enkele punten tot het bewustzijn door laten dringen. Wanneer het hiernamaals voor jullie werkelijkheid moet worden, kan dit alleen vanuit het heden, vanuit wat je nu bent. Wanneer je nu een scheiding maakt tussen je droombeeld van het hiernamaals - hoe dicht het ook bij de werkelijkheid komt - en jezelf in eigen wereld, zul je dit hiaat ook later ervaren en niet in de werkelijke werelden na de dood op kunnen gaan.

Je moet een eenheid met jezelf vinden. Als het kan een harmonische, maar in ieder geval een eenheid. Je moet vanuit die eenheid, die jezelf wordt, een eenheid trachten te bereiken met de wereld. Hoe je dit doet, is van geen belang, wanneer je het maar doet. Establishment, apparaat zijn verschijningsvormen van een mentaliteit die de meeste mensen kenmerkt. De mentaliteit dat zij beter zijn, het beter weten, beter kunnen dan anderen, en gelijktijdig, dat zij zich daarvoor niet zelf hoeven in te spannen omdat het de plicht van anderen is de verwezenlijking van alles, wat men denkt en kan, mogelijk te maken.

Indien u hierop commentaar hebt, zal ik daarop graag ingaan.

Vraag: Wanneer een individu a.h.w. zijn persoonlijkheid verloren heeft en het niet zo belangrijk meer vindt wat anderen doen, zolang hij maar geconfronteerd wordt met hetgeen hij zelf als taak heeft te verrichten?

Antwoord: Dit blijft gelijk. U stelt onverschilligheid, maar ook een taak. Ik moet dus aannemen dat deze taak een binding vormt met het verdere leven, maar buiten eigen verhouding met het andere staat. In 't ergste geval hebben wij dan te maken met iemand die tracht zijn eigen establishment te zijn. Ziet men de taak onder de menen als belangrijk, maar ziet men zichzelf dus niet meer als belangrijk - wat een andere interpretatie zou kunnen zijn - dan zou ik zeggen: de onverschilligheid die men heeft voor zichzelf en vele verschijnselen in de wereld, maakt het eerder mogelijk die taak te vervullen voor anderen. Want als men zich meer van zichzelf bewust zou zijn, zou men anderen oordelen, waardoor zij in vele gevallen werkelijk onbereikbaar zouden worden.

Het boeddhisme zegt, dat je jezelf ergens moet verliezen. In het mystieke christendom wordt iets dergelijks gepredikt. De mensen vertalen dit dan meestal met een jezelf geheel uitschakelen en God de baas laten spelen. Ik zou zeggen dat het eerder neerkomt op het uitschakelen van alle illusies omtrent jezelf en het daardoor bereiken van een zekere onverschilligheid voor jezelf - voor alle mooie dingen die je misschien zou willen zijn - zodat je vrede vindt met wat je bent en op jouw wijze actief kunt gaan functioneren tegenover anderen zonder vervalsing van waarden of voorbehoud. Ik hoop, dat dit voldoende is.

Vraag: Hoe is, gezien het voorgaande, de verhouding tussen de anarchistische mens en het establishment? Moeten die ook uiteindelijk een eenheid bereiken?

Antwoord: De anarchist van deze dagen denkt over het algemeen nog steeds in de eerste plaats destructief: aantasting van het bestaande. Hij zoekt wel een opbouw, maar meent dat deze eerst te bereiken is na de volledige destructie van het bestaande. Dit is de fout. Hij moet begrijpen dat zijn eigen besef voor het beperken van de orde alleen te baseren is op de bestaande orde. Je kunt een huis verbouwen. Maar je moet dan wel voorzichtig zijn dat je geen onmisbare steunpunten sloopt. De anarchist van heden is geneigd, beneden alles kort en klein te slaan met het denkbeeld: wat er daarboven moet worden gesloopt komt dan vanzelf wel. Het resultaat daarvan is, zo hij slaagt, waarschijnlijk, dat hij het dak op zijn hoofd krijgt en als ex-anarchist opwaarts moet wieken naar die velden, waar geen wetten meer zijn. Daar wij over mentaliteit en niet alleen over feiten spreken, maakt het hier geen verschil of wij over extremen of minder extremen spreken, daar de zaak in wezen hetzelfde blijft.

Ik zou zeggen: eenieder die een klein beetje begrip heeft voor de werkelijkheid, zal beginnen het establishment te erkennen, zal trachten te beseffen waar de goede zijden en mogelijkheden van dit establishment liggen en zal trachten dezen zodanig op de voorgrond te schuiven dat als vanzelf - zij het door spontane contrastwerking of zelfs door een eliminatieproces - de verkeerde kanten weg gaan vallen. Vergeet niet dat het establishment, wanneer het van zijn isolement verlost is, geen establishment meer blijft. Ik meen dan ook dat men niet moet trachten het establishment steeds verder in isolement te drijven, maar dat men het moet erkennen voor wat het is, zelfs moet aanvaarden, maar het aanvaardende zal men dan gelijktijdig de nadruk moeten gaan leggen op al die dingen daarin en daarbuiten die niet reëel zijn. Zolang het gaat om een waarde die ik innerlijk en naar buiten toe bewijsbaar als juist erken, zal ik mij daaraan houden. Maar zodra een dergelijke waarde in en uitbaar bewijsbaar buiten mij niet aanwezig is, zal ik mij moeten houden aan de maatschappij, waarin ik besta, zo kun je het formuleren.

Velen die de onjuistheden van de maatschappij willen bestrijden reageren in wezen wat dwaas en onredelijk. Zij stellen: de maatschappij is hier fout. Wat die doet is onjuist. Dus moet men mij subsidiëren, opdat wij haar kunnen bestrijden en het huidige bewind ten onder kunnen brengen. En dat is toch wel inconsequent. Aan de ene kant eist men alle rechten op die de maatschappij maar geven kan - en zo mogelijk nog wat meer - omdat zij deze geeft aan de gehoorzamen. Aan de andere kant eist men voor zich het recht op de gehele maatschappij met de middelen die men van deze maatschappij eist en waarvoor men eist dat zij offers zal brengen, te bestrijden.

Men zal m.i. tenminste moeten erkennen: ik heb geen rechten meer in of op de maatschappij zodra ik mij buiten die maatschappij plaats. Zover ik rechten wil ontlenen aan een maatschappij, zal ik mij ook moeten conformeren aan de eisen en regels der maatschappij, die mij die rechten verleent. Pas wanneer je dit erkent, kun je verder gaan.

Pas wanneer je de maatschappij aan de ene kant weet te aanvaarden en haar regels weet te respecteren, maar aan de andere kant je eigen denken en wezen zover door weet te doen klinken, dat het deel uit gaat maken van het stramien van die maatschappij, is een geleidelijke maar dan ook duurzame verandering mogelijk en zal men inderdaad iets anders bereiken dan het vervangen van het ene establishment door het andere. Nogmaals: je kunt een bestaand huis verbouwen, wanneer je rekening houdt met de dragende elementen daarvan en, zo je dezen meent te moeten doen vallen, eerst voor vervangende steunen weet te zorgen. Wie echter zonder meer aan het slopen gaat, zal zien dat zijn wereld rond zijn oren in elkaar valt. Dat geldt voor de godsdienst, voor de maatschappij, dat geldt voor alle dingen.

Ik meen dat ik mij daartegen mag verzetten. Ik spreek voor verandering, maar tegen een revolutie die in feite zichzelf slechts voltrekt door het aan de macht brengen van anderen die dezelfde fouten opnieuw gaan maken. Denk aan Rusland. Opstand tegen het gezag van de tsaar door de Doema - die een geleidelijke verandering nastreefde. Dit werd overgenomen door de mensjewieken en bolsjewieken. Het resultaat van deze snelle revolutie is geweest dat - al zijn sommige omstandigheden ongetwijfeld verbeterd - de beheersing der massa en de onvrijheid der massa nog dezelfde is als onder het regime van de tsaar. In Frankrijk rebelleerde men tegen de terreur van de heersende standen. Men schiep een terreur, die degenen die haar hadden voortgebracht vernietigde. Het eindresultaat was het despotisme van een keizer, later van een koning. En nu heerst daar de Gaulle.

Vraag: En de communes van jongelui bv. in de VS.?

Antwoord: Deze handelen verstandig. Zij leven volgens eigen inzicht en wet, maar op het ogenblik dat zij komen tot een verwerpen van de verdere maatschappij zijn zij dwazen, want ook zij zijn uiteindelijk op die verdere maatschappij aangewezen. Maar zij weten dit ook heel goed. Sommige communes maken zichzelf zelfs tot een soort toeristenattractie, daar dit ook veel oplevert. Het goede ligt m.i. in het feit, dat deze jongeren uitgaan van hetgeen zij willen, maar ook van hetgeen zij zelf op kunnen bouwen. Als zij iets reëls en concreets opbouwen, zal er een ogenblik komen dat steeds meer mensen in de z.g. normale gemeenschap zeggen: wanneer het zo ook gaat, waarom zouden wij dan nog anders werken. De anderen zullen dan ook beseffen dat het mogelijk is in vrijheid iets te bereiken.

Misschien lijkt een dergelijke start in Europa moeilijker, omdat men het gevoel heeft dat men hier gebrek heeft aan leefruimte. Maar de werkelijke moeilijkheid is wel dat vele jongeren niet schijnen te beseffen dat je, om werkelijk in paradijs te komen, je je wel mag onttrekken aan vele beperkingen van de maatschappij, maar dat je dan gelijktijdig een prestatie zult moeten leveren die in de plaats komt van hetgeen de maatschappij anders voor je presteert. Wel meen ik dat jongeren ook in uw land, zij het een beperkt aantal, dit wel degelijk doen. Zij zijn de revolutionairen van deze tijd. Maar vele revolutionairen komen ergens te kort en wel juist op het punt waarbij zij eerst beginnen eisen te stellen. Je moet niet beginnen met eisen te stellen, maar eerst zorgen dat je zelf iets bent. Hij, die bewijst wat te zijn, maakt voor zichzelf de leefruimte die nodig is en veroverd zich zo recht enige eisen te stellen.

En hiermede kom ik aan het einde van mijn bijdrage. Zover ik in het geven van, volgens u, geestelijk belangrijke lessen gefaald zou hebben, hoop ik dat de volgende spreker dit voor u goed zal maken.

Ik dank u voor uw aandacht. Goedenavond.

ESOTERIE

Goedenavond, vrienden.

Men had weer iemand nodig voor de esoterie en natuurlijk sturen zij mij er dan maar weer op af. Ik zal het dan maar op mijn manier doen.

De werkelijke esoterie is de erkenning van een innerlijke mystiek die tot een uiterlijke praktijk leidt.

Een werkelijke godsdienst is het besef van een innerlijke waarheid en God die je dient door daaraan waardig te zijn volgens eigen besef.

Een fout begrip van een godsdienst is een reglement volgens hetwelk je pretendeert God te dienen, terwijl je in feite alleen maar je verantwoordelijkheden op anderen afschuift.

Ik heb nog enkele van die dingen: Een geestelijke meester is iemand die anderen dient en door zijn capaciteit tot dienen zijn meesterschap bewijst.

Maar: Iemand die zich een geestelijke meester noemt, is veelal iemand die te verwaand is om te begrijpen hoever hij nog van het meesterschap dat hij pretendeert te bezitten, afstaat.

Innerlijke waarheid is datgene, wat wij allen zoeken en waar wij met een boogje omheen gaan, zodra wij het dreigen te vinden.

Goddelijke kracht is iets wat wij allen graag zouden willen hebben, maar waar wij toch liever geen proeven mee nemen wanneer wij menen deze te moeten bezitten, uit louter angst, dat God ons in ons hemd laat staan. Zo zou je moeten concluderen dat de enigen die de goddelijke kracht werkelijk durven gebruiken, degenen zijn die - althans geestelijk in een nudistenkolonie leven.

O ja, eigenlijk is dit geen esoterie. Het zijn maar wat korte regeltjes, van die heel eenvoudige gezegden. Maar mijn ervaring is, dat je, wanneer iemand een lange preek houdt en je later de essentie daarvan weer zoekt te geven, dit meestal wel met drie regels kunt weergeven. Behalve wanneer het om een kamerrede gaat: die kun je meestal met een enkel woord samenvatten. Ja of nee? Ik voor mij heb zo het gevoel: wanneer men mij nu alweer op de esoterie afstuurt, kan ik het beter zo kort mogelijk zeggen, maar wel zo krachtig mogelijk.

Een mens, die meent deugden te bezitten, is iemand die zijn eigen zonden voortdurend pleegt te verdonkeremanen. Je kunt dus zeggen dat het besef van eigen deugden veelal slechts een deugdverduistering van de eigen zonden inhoudt.

Iemand die zich van zijn zonden zeer bewust is, is veelal iemand die zijn zwakten gebruikt als uitvlucht om zo te verklaren waarom hij anders leeft, dan hij beseft te moeten leven.

En degene die begrijpt wat zonde is, is degene die niet over zonde durft te praten, omdat hij meent dat het hanteren van dit begrip de grootste zonde is, die je anderen aan kunt doen.

Dit laatste was diepzinnig. Daar moet u dan maar eens over nadenken, het zijn van die punten waar je eens even op door moet denken. Want wanneer ik zonde zeg, zeg ik tevens dat er ergens een macht bestaat die dit zal wreken, of dat van verspillings sprake is. En aangezien ik vertel wat die grote macht dan wel zal gaan wreken, stel ik mij in wezen boven die grote macht - daar ik die macht immers niet in zijn geheel kan kennen. Wanneer ik dus wetten voor mensen ontleen aan een schepper, die de Schepper geschapen heeft, schep ik mij een schepper die ik stel boven de Schepper die alles geschapen heeft om zo krachtens mijn zelfgeschapen schepper, de wereld naar mijn zin te herscheppen.

Reactie: U schept wel op.

Antwoord: Ja. En u doet er nog een schepje bovenop. O, ik weet wel, dat het wat vreemd klinkt, als je de dingen zo zit te vertellen. Dan denken de mensen al gauw: dit is een komisch nummer. Ofschoon ik meen dat mensen als Cremer daaronder tegenwoordig iets anders verstaan. Waarom (gelach), eindelijk iemand die zich te binnen brengt, wie Cremer is.

Wanneer je de zaak eigenlijk eens goed bezieet, is de gehele wereld dan niet uitermate komisch? Per slot van rekening heeft men vele gezegden die dicht bij de waarheid heten te liggen als bv.: een vrouw kleedt zich met de uiterste zorg om zich mooi uit te kunnen kleden. Natuurlijk, dat gezegde stamt uit de mannenwereld. Maar iets zit er volgens mij toch wel in: geestelijk vormen vele mensen ook de mooiste argumenten, in de hoop later te kunnen laten zien, hoe eenvoudig zij zijn gebleven.

Hoe meer de vrouw uittrekt, hoe meer zij aantrekt. Waar de vrouw tegenwoordig veel minder aantrekt, kan zij minder uittrekken, zodat wij ons kunnen afvragen of de vrouw nu tegenwoordig meer of minder aantrekkelijk wordt. Want wanneer zij meer kan uittrekken, wordt zij meer aantrekkelijk, maar al heeft zij minder uit te trekken, zo kan men zeggen dat zij toch reeds meer heeft uitgetrokken door minder aan te trekken, zodat zij aantrekkelijker zou worden (onverstaanbaar door gelach), en geestelijk geldt weer hetzelfde: een eenvoudig argument ontbeert de fraaiheid misschien van een grotere opbouw, maar is gelijktijdig meer kenbaar in hoofdzaken....

Zo klinkt dat alles voor u wel aardig. Maar laat ons de zaak nu eens anders gaan stellen, weer volgens bekende gezegden, en stelregels. "Ik sta dicht bij God, naarmate ik Gods wetten zorgvuldiger naleef". De praktijk voegt daaraan dan meestal toe: en ik leef beter naar Gods wetten, naarmate ik zelf minder nadenk over de vraag, wat Gods wet voor mij is. Naarmate ik dus minder zoek naar de waarheid van de wet, vervul ik de wet beter, omdat ik er minder van weet! Vreemd? Neen. Misschien een theologische wijze om te zeggen: Zalig zijn de armen van geest, want zij weten niet beter.

Toch schuilt hierin waarheid, waar je even over moet nadenken: hoe meer ik denk te weten omtrent de wetten die God heeft gesteld, hoe minder ik de kans zal zien mij aan die wetten te houden. Hoe meer ik dus volgens eigen gepretendeerde weten, in mijn gevoel schuldig zal zijn tegenover God. Wanneer ik dus schuldig ben voor eigen gevoel tegenover God, de maatschappij of iets anders, hoe minder ik geneigd zal zijn met mijn schuldeiser in werkelijk contact te komen. Vandaar waarschijnlijk dat de vromen om de werkelijkheden van Gods schepping heen plegen te sluipen als een slechte schuldenaar rond zijn schuldeiser. Maar degene die spontaan leeft volgens eigen gevoel en daarbij doet wat hij voelt dat juist is, staat voor zijn gevoel nog steeds dicht bij God en kan met deze in contact komen. Iemand leeft veel dicht bij de goddelijke werkelijkheid, omdat hij zich niet schuldig voelt en daardoor God durft aanvaarden, zoals deze zich openbaart.

Ik heb zo het gevoel dat heel veel mensen in hun leven mislukken, esoterisch of anderszins door iets, wat men het menselijk opzicht pleegt te noemen. En menselijk opzicht is een onafzienbare menigte van inzichten, die op een zeer opzichtige wijze worden geuit en waardoor men eigenlijk nog maar weinig zicht op de werkelijkheid meer overhoudt. Waar ik zonder gevoelens van schuld mijn God zal aanvaarden, kan die God mij corrigeren, zonder dat ik door schuldbesef van hem gescheiden ben. Op het ogenblik dat ik ga stellen, dat God iets van mij verlangt, zonder ook maar innerlijk te weten dat dit waar is, ga ik voor mijzelf een grens stellen tussen God, mijzelf en de rest. Eigenlijk een rare wereld.

Ik heb soms het gevoel dat mensen die Gods rijk op aarde willen stichten, wachttorens oprichten om de werkelijke god van de aarde weg te houden. Zoals ik het gevoel heb dat de onsterfelijke goden in de ogen van de mensen moeten sterven, omdat de mensen nu eenmaal liever een sterfelijke god hebben dan een onsterfelijke waarheid.

Ik heb ergens altijd weer het gevoel dat de mensen weglopen voor de feiten. Wanneer ik dan met mijn korte opmerkingen kom, vindt men het aardig, iets om eens echt te lachen. Maar zodra ik daarmee kom aan de waarheid, die erachter schuilt, vindt men mij te cynisch, te scherp. Is het nu werkelijk zo cynisch om te zeggen dat de kwaadste mensen voor anderen altijd weer diegenen zijn die zichzelf goed achten? Uiteindelijk zijn dat degenen die zeker menen te weten dat eenieder die anders is, minder goed of slechter is, en daarom proberen eenieder te dwingen zo te zijn als zijzelf. Maar iemand die zo goed en juist mogelijk tracht te leven, bewust van eigen falen in vele opzichten, zo zichzelf even goed of slecht achtende als ieder ander, leeft nog altijd het dichtste bij de werkelijkheid. En wie het dichtste bij de werkelijkheid leeft, zal ook het dichtste bij eigen werkelijkheid leven.

Verdraagzaamheid lijkt in deze tijd een te vaak misbruikte leuze. Maar dacht u nu werkelijk dat de mens in zichzelf zijn God zou kunnen vinden, wanneer hij niet wat verdraagzaam was? Het enige wat de mens overigens in verdraagzaamheid pleegt te beschouwen is zijn eigen ik. Zodra wij echter in onszelf gaan, worden wij geconfronteerd met gehele werelden die afwijken van de uiterlijke werkelijkheid in ons leven. Willen wij die beelden erkennen, dan moeten wij die als werkelijk deel van eigen ik leren aanvaarden, ook al hebben wij steeds weer het gevoel dat zij van alles, behalve een deel van ons eigen wezen zijn. Op het ogenblik dat wij de innerlijke beelden of werelden geheel of ten dele gaan verwerpen, verwerpen wij in feite ook onszelf. En hoe kun je dan nog komen tot de synthese van alles, wat je bent, waarin je God kunt erkennen en aanvaarden. Maar ik zal liever nog enkele regels citeren.

Als Jezus zag, wat zich in Zijn Naam christen noemt, zou hij ofwel zich doodlachen, dan wel zich schamen.

Wanneer een christen zou beseffen, hoe groot in werkelijkheid het verschil is tussen hetgeen hij belijdt en hetgeen hij is, zou hij waarschijnlijk onmiddellijk een schisma beginnen om een nieuwe kerk te stichten, waarin dergelijke problemen niet meer ter sprake kunnen komen.

Wanneer een mens geconfronteerd wordt met een waarheid, zal hij onmiddellijk proberen die waarheid in delen te hakken. Want met halve waarheden weet een mens nog wel te werken, maar met de algehele waarheid weet hij geen raad.

Wanneer een mens tot geest wordt, begint hij over het algemeen met uit te roepen dat hem onrecht is aangedaan: hij had alles verwacht, behalve dat ene dat hij precies zou krijgen wat hij werkelijk verdiende.

Ik weet niet of dit nog esoterie mag heten. Het is eerder de praktijk. Maar aan de andere kant: waarom zou esoterie geen praktijk mogen zijn: U leeft. In uzelf draagt u kracht. Wanneer u gelooft dat die kracht in u leeft, waarom probeert u die kracht dan niet te gebruiken, ook al weet u niet precies, hoe zij werkt? Waarom probeert u niet, wanneer u in uzelf een waarheid gevonden meent te hebben, die waarheid ook in daden om te zetten? Waarom probeert u het niet wat er nog werkelijk waar is van al hetgeen u innerlijk pleegt te veronderstellen of te geloven?

Wanneer men theoretisch tot een wetenschappelijke stelling komt, is dit een werkhypothese, tot men haar feitelijk heeft kunnen bewijzen, zo stelt men. Ik zou zeggen: elke wetenschappelijke stelling moet dus de aanleiding zijn tot het experiment, waaruit de bewijsbare stelling tot hanteerbare werkelijkheid wordt.

En als men dit juist acht, waarom zou men ditzelfde dan niet doen gelden voor alle geestelijke stellingen die op het leven van de mens een even grote invloed hebben als vele wetenschappelijke ontdekkingen? Ik vrees dat degenen die dit zouden moeten doen daartoe niet zullen komen, omdat zij eenvoudigweg niet in staat zijn het gevoel van ridiculiteit, voortkomende uit het bewijs van onjuistheid en geestelijke pretenties en stellingen, voor zichzelf te aanvaarden. Wanneer het van anderen zou komen, is het natuurlijk al meteen voor elke mens onaanvaardbaar, omdat hij zichzelf altijd nog meer pleegt te respecteren dan de waarheid.

Laat mij het zo stellen: de meeste geesten die in het duister dwalen zijn niet mensen die op aarde bewuste zondaars waren, maar mensen die meenden dat niemand wist dat zij zondigden. Want deze laatsten kunnen alles aanvaarden, behalve het feit dat anderen weten, hoezeer zij faalden.

Mijn esoterie vat ik dan ook maar als volgt samen: Wil je werkelijk in jezelf de hoogste goddelijke waarde kennen, begin dan te beseffen hoe belachelijk je zelf bent en hoe belachelijk ook de wereld vaak is. Leer om beide dingen lachen, zonder je daarbij te verheugen over het falen of lijden van anderen. Als je lachen kunt om jezelf en anderen, dan komt uit die lach het licht voort, dat het je mogelijk maakt eigen duistere innerlijk wat beter te beseffen en te kennen. En daar je dit lachen aanvaardt, meen ik, dat je harmonisch kunt zijn met de Schepper, die, gezien zijn schepping, een zeker gevoel voor humor moet hebben. Dan vallen de beperkingen weg, ja, dan lach je de beperkingen weg. Vraagt men mij wat God is in de mens, dan zou ik zeggen: God is de glimlach, waardoor het geheel van het leven begrijpelijk en aanvaardbaar wordt.

Met welk misschien niet geheel samenhangend betoog ik aan mijn esoterische taak voldaan meen te hebben. Ik zou nog enkele definities willen plegen.

Kaars: Iets gevormd van was of ander brandbaar materiaal, doch altijd met pit; dit verteert zichzelf, zoals een mens met pit doet, vooral wanneer hij zijn kaars aan beide zijden gelijktijdig laat branden.

Establishment: Aanduiding voor het geheel van degenen die menen dat zij het weten en hun kennis tot uiting weten te brengen, gebruikt door degenen die menen dat zij weten hoe het zou moeten, zonder dit te kunnen uiten.

Bloesem: De schoonheid die moet vergaan, voor iets vrucht kan dragen.

En daarmee ga ik eindigen. Ik zou zo zeggen, vrienden: esoterisch is mijn betoog misschien niet geheel geweest. Maar wat ik gezegd heb, heeft wel degelijk hand en voet. Denk er eens over na, speel er eens mee, kijk eens of het op u past. En vergeet dan niet even hartelijk te lachen wanneer het op uzelf slaat, al vindt u dat op zich misschien niet zo leuk. Want wanneer je eenmaal geleerd hebt ook te lachen, waar je zelf in het geding komt, lach je je waarschijnlijk naar die harmonie toe, die een innerlijke hemel schept, waarin je, zelfs levende in de tijd, reeds tijdloos gelukkig leert zijn.

Goedenavond.

d.d. 18 april 1969